پیشخوان

اشارات و نکته‌هایی به مناسبت بازنشر «سند انتخاب»

روزی که تداوم نظام اسلامی تضمین گشت

■ شاهد توحیدی

اثری که هم اینک در معرفی آن سخن می‌رود، دربردارنده اسناد و خاطراتی از جلسه تاریخی مجلس خبرگان رهبری در انتخاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به‌جانشینی امام خمینی(ره) است. این اثر توسط محسن سام تدوین یافته و مرکز اسناد انقلاب اسلامی، به انتشار آن همت گماشته است. زنده‌یاد حجت‌الاسلام والمسلمین روح‌الله حسینیان، رئیس فقید مرکز اسناد انقلاب اسلامی در دیباچه این مجموعه آورده است: «چگونگی طرح رهبری آیت‌الله خامنه‌ای در مجلس خبرگان، نظریات اعضا و سرانجام آخرین تصمیم سرنوشت‌ساز، قطعه‌ای از تاریخ انقلاب اسلامی است که در این کتاب، با استناد به صورت‌جلسات، فیلم‌ها و مصاحبه‌های اعضای خبرگان، جمع‌آوری و تحلیل شده و پاسخی کوبنده به کژاندیشانی است که همواره درصدد تحریف تاریخ هستند. مشروح مذاکرات آن جلسه، افزون بر آنکه اطلاعات تازه‌ای را در اختیار مخاطب قرار می‌دهد، برخی مجملات را تفصیل می‌بخشد و البته نادرستی برخی روایت‌های تاریخی تا هم اینک را نیز آشکار می‌کند. چه بسا با انتشار این کتاب در همان سال‌های ابتدایی پس از اجلاسیه، شاهد تجمیع روایات و خاطرات بعضاً غلط تاریخی تاکنون نمی‌شدیم و از همان ابتدا، راه تحریف یا اشتباه بسته می‌شد. چارچوب اصلی سند انتخاب، پیرامون تشریح اجلاسیه سال ۱۳۶۸ خبرگان رهبری، متشکل از دو اجلاسیه در ۱۴ خرداد و ۱۵ مرداد شکل گرفته است، از این رو فصول اصلی اثر رابخش‌هایی تشکیل می‌دهد که عهده‌دار همین معناست. با این حال، برای نظام‌بخشی بهتر به ذهن خوانندگان و حصول دریافتی جامع‌تر و غنابخش‌تر به مخاطبان، سه تمهید و دو مؤخره به قبل و بعد این فصول افزوده شده است که در مجموع، ماجرای انتخاب سال ۱۳۶۸ را از رهگذر

دهه ۶۰. آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای در حال سخنرانی در اجلاسیه مجلس خبرگان رهبری

۱۲ باب در اختیار قرار می‌دهد. در انتهای کتاب نیز پیوست‌های متنی و تصویری تکمیل کننده‌ای گنجانده شده است که هم به تعمیق یافته‌های پژوهش کمک می‌کند و هم اطلاعات جدیدی را در اختیار مخاطبان قرار می‌دهد، از جمله کوشیده شده است که درباره مجموع کنش‌های نمایندگان مجلس خبرگان حاضر در اجلاسیه سال ۱۳۶۸ و نوع آرای آنها در رأی‌گیری‌های چندگانه آن اجلاسیه، آمار قابل ملاحظه‌ای برای نخستین بار، جمع‌بندی و ارائه شود...».

محسن سام پدید آورنده این اثر تاریخی نیز در مقدمه‌ای بر این کتاب، اشاراتی به ترتیب پی آمده دارد: «این اثر شرح انتخاب دومین رهبر انقلاب اسلامی است. این بار یک ساختار، متولی انتخاب رهبر بود؛ ساختاری که از سال ۱۳۶۱ با تشکیل مجلس خبرگان رهبری به وجود آمده و حالا، روز مبادایش فرار رسیده بود. خبرگان رهبری در سال ۱۳۶۸، تجربه‌ای شگرف و پیچیده را نیز که طی سال‌های گذشته از سر گذرانده بودند، پیش رو داشتند. ۱۴ خرداد ۱۳۶۸، خبرگان رهبری در ساختمان مجلس شورای اسلامی گرد هم آمدند تا زیر سایه این مختصات پیچیده، وظیفه تاریخی خود را به انجام رسانند. مسئله اصلی اجلاسیه سال ۱۳۶۸ خبرگان رهبری، تطبیق ضابطه با وضعیت عینی است. همه کنش‌ها و واکنش‌های این اجلاسیه را می‌توان پیرامون همین مسئله تحلیل و بررسی کرد. ضابطه، شرع و قانون اساسی جمهوری اسلامی و وضعیت عینی، خلأ رهبری و ضرورت بی‌سرپرست نماندن انقلاب و نظام اسلامی بود. با تدبیر خبرگان، یکی از مصادیق واضح این طایفه از فقها، یعنی آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای به عنوان دومین رهبر انقلاب و جمهوری اسلامی برگزیده شد؛ انتخابی که مانند هر انتخاب دیگری، در چشم موافقان و رضایتمندان، برق شادی و امید جهانی و در قلب مخالفان، زبانه‌های اعتراض و کین را برانگیخت...».

اصلاح و توضیح

در گفت‌وشنود منتشره از استاد خسرو معتضد در مورخه چهارشنبه ۱۶ شهریورماه ماه جاری، در واپسین بخش، ایشان به نقش پان ترکیسم، پان کردیسم‌ها، پان‌بلوچیسم و سلطنت‌طلبان در بسترسازی برای تجزیه ایران اشارت برده‌اند که این امر در متن، به نحو مطلوب بازتاب نیافته است. این خلل از آن روی رخ داده است که متن پیش از انتشار، مورد بازخوانی ایشان قرار نگرفته است. بدینوسیله از ایشان و خوانندگان صفحه تاریخ، پوزش می‌طلبیم.

نمایی از عزاداری حسینی توسط شیعیان کشور نیجریه

نگاهی تاریخی به مراسم عزاداری شهدای کربلا در آفریقا در ماه‌های محرم و صفر

شیعیان نیجریه حتی راهپیمایی «جاماندگان اربعین» نیز دارند!

■ انوشه میرمرعشی

عاشقان اباعبدالله الحسین(ع) را می‌توان در هر نقطه‌ای از کره زمین پیدا کرد؛ عاشقانی که با فرا رسیدن ماه‌های محرم و صفر، مجلس عزای سیدالشهدا(ع) و فرزندان و یارانش را برپا می‌کنند. در میان جمله محبان و شیعیان امام حسین(ع)، مسلمانان و شیعیان قاره آفریقا با سوز و حرارتی عجیب، در دو ماه محرم و صفر برای خامس آل‌عبا(ع) مجلس عزاداری برپا می‌کنند. تاریخچه این عزاداری‌ها اما به چه زمانی برمی‌گردد؟ چگونه خبر واقعه کربلا و ظلم به خاندان حضرت رسول(ص) در روز عاشورا، به مردمان کشورهای مختلف قاره آفریقا رسیده است؟ و آیا مسلمانان غیرشیعه آفریقایی هم به عزاداری برای امام حسین(ع) می‌پردازند یا خیر؟ اینها سؤالاتی است که در مقال پی آمده، مورد بررسی قرار گرفته است. امید آنکه علاقه‌مندان را مفید و مقبول آید.

■■■

■ **مصریان و محبت به خاندان پیامبر(ص)**

کشور کهن مصر در شمال شرقی قاره آفریقا و جنوب غربی قاره آسیا واقع شده است. سوابق تاریخی و تمدنی مصر، این کشور را به سرزمینی شناخته‌شده برای بسیاری از مردم جهان تبدیل کرده است. این کشور در دوره خلیفه دوم، به فتح سپاه اسلام درآمد. بعد از فتح مصر و مرگ خلیفه دوم، عمروبن عاص در زمان عثمان بن عفان خلیفه سوم، بر این سرزمین امیر شد. خاطره تلخ رفتار او با مردم مصر، آنها را به شورش علیه گماشتگان خلیفه وادار کرد. پس از کشته شدن خلیفه سوم و بیعت مردم با حضرت علی(ع)، مردم مصر با علاقه تمام با قیس بن سعد عباده از یاران پیامبر(ص)- که نماینده امیرمؤمنان(ع) نیز بود- بیعت کردند، زیرا مردم مصر در زمان فتح کشورشان به دست سپاه اسلام، به وسیله ابوذر، مقداد و بعدها عمار یاسر، با تفکر اصولی شیعی آشنا شده بودند و به خاطر تبلیغ آنان، علی‌بن‌ابیطالب(ع) و تفکراتش را می‌شناختند. امیرالمؤمنین(ع)، محمد بن ابی‌بکر را در سال ۳۶ هجری قمری، به عنوان والی مصر منصوب کرد. محمد در ابتدای شروع به کار در مصر، دستور داد نامه[1] حضرت علی(ع) را که شامل سفارشات آن حضرت درباره رعایت عدل و رفتار کریمانه با مردم مصر و آبادانی آن سرزمین بود، برای مردم شهرهای مختلف خوانده شود. بر اساس عملکرد عادلانه و موفق محمد بن ابی‌بکر در مصر، محبت مردم این سرزمین به امیرالمؤمنین(ع) و فرزندان او بیشتر شد، اما کمی بعد و با لشکرکشی معاویه به مصر به فرماندهی عمروعاص، به دلیل کوتاهی مردم کوفه در اجابت حکم جهاد امام(ع)، سپاه محمد بن ابی‌بکر شکست خورد! به دستور عمروعاص، محمدبن ابی‌بکر به شهادت رسید و جسدش را سوزاندند! این اتفاق، شدیداً امام علی(ع) را متأثر کرد. پس از آن اما حضرت امیر(ع) مالک اشتر نخعی را برای فرمانداری بر مصر، به آن سرزمین فرستاد که ایشان نرسیده به مصر، با توطئه عمروعاص به شهادت رسید. به این شکل دو سال قبل از شهادت حضرت علی(ع)، مصر به دست معاویه افتاد، ولی محبت به فرزندان علی‌بن‌ابیطالب(ع)، در قلب و ذهن مردم مصر باقی ماند.

به طور ویژه پس از روی کار آمدن دولت «فاطمیون» در قرن سوم هجری و حکومت بیش از دو قرنی آنها در آن سرزمین، عزاداری برای امام حسین(ع)، از سنت‌های رایج در میان مسلمانان کشور مصر شد. گرچه این مسئله را هم نباید از یاد برد که به هر روی به دلیل تبلیغات روحانیون اشعری مسلک بنی‌عباس و بعدها عثمانی‌ها، بیشتر مصریان تنها در حد محب به خاندان پیامبر(ص) باقی ماندند و تنها اقلیت کوچکی از آنها، شیعه باقی ماندند. با این همه از آنجا که محبت اهل بیت(ع) در دل مصری‌ها باقی مانده بود، چه در دوره فاطمیون در مصر و چه در دوره‌های بعدی تاریخ، مردمان این سرزمین ارادت خود را به خاندان پیامبر(ص) حفظ کردند، به گونه‌ای که هر سال در روز عاشورا، برای امام حسین(ع) در شهرهای مختلف به ویژه قاهره و در حرم سیده زینب(س) مجالس عزاداری باشکوهی برپا می‌شود[2].

■ **تأثیرات مادی و معنوی شیعیان در الجزایر**

دین اسلام در سال ۶۳ قمری و همزمان با نخستین لشکرکشی‌های سپاه اموی به سرزمین بزرگ «المغرب» به بخشی که امروز «الجزایر» نامیده می‌شود، رسید، اما در قرن دوم هجری، «موسی بن ابی‌العافه» که از مبلغان تشیع و از شاگردان امام صادق(ع) بود، برای برپا کردن یک حکومت شیعی در منطقه المغرب قیام کرد. وی از سادات علوی حسنی و از اولاد ادریس بن عبدالله بن امام حسن مجتبی(ع) به شمار می‌رفت. «ادریس‌بن‌عبدالله‌بن‌حسن‌بن‌ح سن‌بن‌علی‌بن‌ابیطالب» که در واقع نوه حسن مثنی (حسن‌بن حسن) بود، در سال ۱۷۰ق و با خانواده‌اش از دست حکومت بنی‌عباس، به غربی‌ترین بخش مغرب گریخت و همین هجرت هم موجب گسترش تشیع در منطقه المغرب اقصی (بخش غربی سرزمین المغرب) شد. موسی‌بن ابی‌العافه توانست مناطق مختلفی از مغرب را به دست بگیرد که از جمله این مناطق، منطقه «تلسمان»- در غرب کشور الجزایر کنونی- بود. ابن ابی‌العافه پس از مدتی توانست بعد از سرکوب خوارج، مرکز حکومت شیعی خود را در تلسمان برپا کند.

به هر حال با تشکیل حکومت شیعی ابن‌العافه و جانشینانش در منطقه تلسمان، در طول ۱/۵ قرن، مدارس و مساجد بسیاری ساخته و آبادانی و رفاه زیادی برای مردمان آن دوره ایجاد شد. از همین طریق نیز محبت اهل بیت(ع) به دل مردمان سرزمین الجزایر نفوذ کرد تا جایی که حتی تا امروز هم این ارادت و محبت به خاندان پیامبر اعظم(ص) در قلوب الجزایری‌ها وجود دارد، البته بعد از خاندان ادریسی‌ها و با شروع قرن پنجم قمری، خاندان الموحدون قدرت را در الجزایر در دست گرفتند و پس از آنها هم مرابطون روی کار آمدند. المرابطون هفت امامی بودند و ارادت آنها به خاندان اهل بیت(ع)، به مردم الجزایر منتقل شد، به همین دلیل حتی در روزگار فعلی علاوه بر شیعیان الجزایر، مسلمانان شافعی و مالکی مذهب این کشور، در دو روز تاسوعا و عاشورا به عزاداری برای شهدای کربلا می‌پردازند[3].

■ **مراکشی‌ها، از حکومت مرابطون تا شرفای علوی**

کشور مراکش نیز در قرن اول هجری قمری که اسلام به شمال آفریقا رسید، جزئی از سرزمین گسترده «المغرب» بود. از آنجا که طی سال‌های طولانی، ابتدا شیعیان و سپس شافعی‌ها و حنفی‌ها بر این سرزمین حکمرانی کردند و همه این مذاهب محب خاندان اهل بیت(ع) بودند، محبت به فرزندان حضرت زهرا(س) در قلوب مردمان کشور مراکش ریشه دواند. سال‌ها بعد که پرتغالی‌ها سرزمین مراکش را اشغال کردند، «شرفای علوی» که نسب آنها به سادات و فرزندان امام حسن مجتبی(ع) می‌رسید و در منطقه «فاس» سکونت داشتند، با فتوای جهاد رهبر مذهبی‌شان، علیه استعمارگران پرتغالی قیام کردند. این قیام و جهاد دینی در سال ۱۵۴۰م (۹۱۹شمسی و همزمان با اوایل دوره صفویه در ایران) آغاز شد و پس از سال‌ها جنگ، دادن اسیر و شهدای زیاد و حتی مذاکره، به شکست پرتغالی‌ها و اخراج‌شان از مراکش انجامید، به همین دلیل از آن تاریخ به بعد، محبت مراکشی‌ها به اهل بیت پیامبر(ص) بیشتر هم شد[4]».

اما قرن‌ها بعد و به ویژه پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، گرایش به اسلام‌گرایان و حتی شیعیان در میان مردم مراکش، پررنگ و قوی‌تر هم شد، به گونه‌ای که «ادریس هانی» اندیشمند و رهبر شیعیان مراکش و نویسنده کتاب «لقد شیعتنی الحسین» (به راستی که حسین مرا شیعه کرد) که از نوجوانی شیعه شده است، در گفت‌وشنودهایش به این گرایش اشاره می‌کند. هانی در مصاحبه‌ای که با مجله «مارود هبدو» این کشور انجام داده، خواستار مطالعه دقیق تاریخ دین در مراکش شده و اظهار داشته است: «شیعیان همیشه به عقاید اهل تسنن احترام گذاشته و بر وحدت اسلامی تأکید می‌کنند، ولی برخی از برادران اهل تسنن مانند سنی‌های عربستان، تمام تلاش خود را علیه شیعیان انجام می‌دهند و آنها را در حالت خفقان قرار داده‌اند...!»

■ **کلام حضرت امیر(ع) در مکالمات روزمره تونسی‌ها**

کشور تونس، بخش بزرگی از منطقه باستانی کارتاژ، در شمال آفریقا و جنوب اروپا بوده است. پس از ورود اسلام به این سرزمین در قرن اول هجری، ابتدا اغالبه بیش از یک قرن بر این سرزمین حکومت کردند، اما بعد از آن در سال ۲۹۶ هجری قمری، خلفای هفت امامی فاطمیون مصر توانستند بر اغالبه پیروز شوند. فاطمیون تا حدود دو قرن بعد بر تونس حکومت کردند و در این دوران است که محبت اهل بیت نبوت(ص)، در دل مردم تونس به شدت نفوذ کرد تا جایی که حتی امروزه نیز بانوان تونسی در روز عاشورا برای امام حسین(ع) و یارانش عزاداری می‌کنند. همچنین رجوع به نهج‌البلاغه و استفاده از کلام امیرالمؤمنین(ع) در محاورات روزمره مردم تونس رواج زیادی دارد[5].

■ **گذری بر شرایط شیعیان تانزانیا**

بخشی از کشور تانزانیا در قدیم «زنگبار» نامیده می‌شد. این کشور در شاخ آفریقا و در بخش شرقی این قاره قرار دارد. در قرن چهارم هجری قمری، یک تاجر شیرازی و شیعه به نام «حسن بن علی شاهزاده شیرازی» به همراه شش پسرش و با کشتی‌های تجاری، به منطقه زنگبار و شهر دارالسلام فعلی می‌روند. بعدها با ازدواج فرزندان حسن بن علی با دختران بومی زنگباری، نسل جدیدی در این کشور به وجود می‌آید به نام شیرازی‌ها. در دهه‌های بعدی، با مهاجرت گروه‌های دیگری از شیعیان منطقه استان فارس به زنگبار و سکونت‌شان در شهر «کیلوا» و ممزوج شدن آنها با اهالی زنگبار و مناطق دیگر تانزانیا، علاوه بر ایجاد زبان «سواحیلی»، حکومتی در آن منطقه بر سر کار می‌آید که به حکومت شیرازی‌ها معروف می‌شود. به این ترتیب در طول چندین دهه حکومت شیرازی‌ها در منطقه زنگبار، علاوه بر ایجاد آبادانی و ساخت بناهای مستحکمی چون: مساجد، حمام و دارالحکومه اسلام تا حدودی در منطقه تانگانیا هم گسترش پیدا می‌کند، به طوری که در حال حاضر ۹۰درصد مردم منطقه زنگبار و ۶۰درصد مردم منطقه تانگانیا در کشور تانزانیای فعلی، مسلمان هستند[6]. متأسفانه بعد از جنگ جهانی اول و فعالیت گسترده مسیونرهای مذهبی در تانزانیا، رشد اسلام در این کشور به شدت کاهش و به جای آن، مسیحیت در میان مردمان بخش تانگانیکا رشد پیدا کرد. از طرف دیگر به علت سرکوب مسلمانان در سال‌های استعمار، وضعیت اقتصادی و فرهنگی آنان رو به ضعف رفت. هر چند در همان دوره نیز علمایی چون «آیت‌الله سیدعبدالحسین مرعشی» یا «آیت‌الله شوشتری» از علمای نجف اشرف در سال ۱۲۶۲ش به تانزانیا و منطقه زنگبار رفتند و به تبلیغ اسلام و رهبری شیعیان آن منطقه، شدند، اما بعد از چند دهه فعالیت در آن منطقه، توسط عمال استعمار انگلستان از این کشور اخراج شدند[7]. البته از اواسط سلطه استعمار انگلیس، مهاجرت گروهی از شیعیان هندی (خوجه‌ها) به تانزانیا آغاز شد و همین مسئله هم باعث شد تفکر شیعه در آن کشور دوباره احیا شود، اما بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و ارتباط جمهوری اسلامی ایران با شیعیان و مسلمانان این کشور، رجوع به مکتب تشیع در تانزانیا رونقی بسزا یافته است. به هر روی روزبه‌روز بر حرارت عشق به حسین(ع) در قلوب مردم افزوده می‌شود و در تانزانیای امروز نه تنها شیعیان هندی‌تبار و شیعیان اصالتاً تانزانیایی که حتی سایر مسلمانان این کشور در ماه محرم به ویژه «روز حسین» که همان روز عاشوراست، مجالس عظیم عزاداری برای شهدای کربلا به پا می‌کنند.

■ **شیعیان نیجریه و ارادت به سالار شهیدان(ع)**

کشور پرجمعیت «نیجریه» در غرب قاره آفریقا از کشورهای پرنعمت و غنی آفریقا محسوب می‌شود. مسلمانان نیجریایی از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی، نگاه کاملاً مثبتی به نظام جمهوری اسلامی و به ویژه امام خمینی(ره) داشتند، اما چون در آن زمان شرایط سیاسی در نیجریه بسیار متشنج بود و علاوه بر سلطه سیاسی و اقتصادی غرب بر این کشور، مسئله اختلافات مذهبی هم عامل دیگری برای آشفتگی در نیجریه بود، مسلمانان این کشور تنها می‌توانستند در ایام حج با علما و مسئولان ایرانی ارتباط برقرار کنند. همچنین بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، از طریق سفارتخانه ایران در لاگوس، مجله‌ای به نام «صوت الوحده» در مدارس دینی شهرهای مسلمان‌نشین کشور نیجریه توزیع می‌شد که در نشر اندیشه‌های امام خمینی(ره) و نظام جمهوری اسلامی نقش بسیار مهمی داشت، البته در سال‌های بعد کتاب‌های «حکومت اسلامی» و وصیتنامه الهی- سیاسی امام خمینی(ره) ترجمه و در کشور نیجریه توزیع شده است. شیخ «ابراهیم زکی‌زکی» رهبر شیعیان نیجریه - که با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و تحت تأثیر افکار امام خمینی(ره) شیعه شده بود- فعالیت گسترده‌ای را برای ترویج تشیع در این کشور انجام داد، به طوری که در طول ۱۰ سال، ۸میلیون نفر به جمعیت شیعه این کشور اضافه شد. این روحانی وارسته مروج وحدت میان مسلمانان و مبارزه با ظلم و ستم حکومت بوده است. وی همچنین درباره ضدیت با رژیم‌صهیونیستی در نیجریه، بسیار فعال بوده و با تلاش‌های او هر سال راهپیمایی روز «قدس» با حرارت تمام در شهر «زاریا» برپا می‌شود. حرکت تبلیغی این روحانی پرتلاش، با واکنش بسیار خشن حکومت وابسته به امریکای نیجریه مواجه شد، به طوری که در طول یک دهه گذشته، حکومت جبار نیجریه، علاوه بر کشتار شیعیان این کشور، چهار تن از فرزندان شیخ زکی‌زکی را در روز راهپیمایی روز قدس سال ۱۳۹۳ش به شهادت رساند! ایشان را مجروح، دستگیر و چندین سال زندانی کرد. با این حال با تلاش‌های مجاهدانه این روحانی نامور در ایام محرم و صفر، مجالس بزرگ و پرشور عزاداری امام حسین(ع) در نیجریه برپا می‌شود. جالب است که شیعیان نیجریایی، حتی مقید به برگزار راهپیمایی جاماندگان اربعین هم هستند[8].

■ **کلام آخر**

مواردی که به آن اشارت رفت، تنها چند نمونه از عشق و ارادت مردمان قاره آفریقا، به خاندان اهل بیت(ع) بود، زیرا مسلمانان سایر کشورهای قاره آفریقا هم در زمره ارادتمندان خاندان اهل بیت(ع) هستند. به طور مثال شیعیان کشور آفریقای‌جنوبی- که با شعار «جهاد» و «شهادت» رهبرشان اسماعیل جوبرت با آپارتاید جنگیدند- اعتقادی بسیار قوی به برپایی مجالس عزای اباعبدالله الحسین(ع) دارند. همچنین شیعیان در کشور زیمباوه به رغم کم تعداد بودن، با همت شیخ امین جولا به همراه مؤسسه سازمان زنان فاطمه الزهرا(س) به مدیریت زهرا ماکوینجا، علاوه بر تبلیغ تشیع، هر ساله به برپایی مجالس عزاداری اهل بیت(ع) در ماه‌های محرم و صفر اقدام می‌کنند. به هر حال مسلمانان و شیعیان سایر کشورهای قاره آفریقا چون کنیا و ساحل‌عاج درست مانند بقیه محبان و شیعیان، در ایام تاسوعا و عاشورا به عزاداری مصیبت شهادت حسین(ع) می‌پردازند و این ایام را گرامی می‌دارند.

■ **منابع:**

۱- *نهج‌البلاغه، نامه ۲۷، ترجمه مصطفی زمانی- همچنین حضرت در نامه شماره ۳۸ نهج‌البلاغه هم که خطاب به مردم مصر نوشته شده، ایشان را «مردمی می‌نامد که برای خدا عصبانی می‌شوند.»*

۲- *ناصری تهرانی، عبدالله، «تاریخ سیاسی اجتماعی شمال آفریقا»- از آغاز تا ظهور عثمانی‌ها- سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ اول ۱۳۷۵ش، فصول دو و سه.*

۳- *«دانشنامه جهان اسلام»، جلد ۸، زیر نظر غلامعلی حدادعادل، بنیاد دایره‌المعارف اسلامی، چاپ اول ۱۳۸۳.ش، صص ۱۱۹، ۱۲۱ و ۱۲۳*

۴- *دی طریس، دییگو، «تاریخ الشرفاء»، ترجمه محمد حجی، شرکت النشر و توزیع دارالبیضاء، چاپ ۱۹۸۸م، صفحات ۲۶ تا ۵۰*

۵- *الکعاک، عثمان، «روابط ایران و تونس در گذر زمان»، ترجمه ستار عودی، چاپ مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امورخارجه، چاپ اول ۱۳۸۷ش، صفحات ۴۲ تا ۵۵*

۶- *«دانشنامه جهان اسلام»، جلد ششم، زیر نظر غلامعلی حدادعادل، چاپ اول ۱۳۸۰ش، صص ۳۰۳ و ۳۰۶*

۷- *امینی، رحیم، «تانزانیا»، مؤسسه چاپ و انتشارات وزارت امورخارجه، چاپ اول ۱۳۷۵ش، ص ۱۳۷*

۸- *هادی، سهراب، «امام خمینی و جهان معاصر» جلد یک - بخش مصاحبه با استاد یعقوب یحیی رهبر نهضت اسلامی نیجریه- مؤسسه چاپ و نشر عروج، چاپ ۱۳۹۶ش*

در سال ۲۹۶هجری قمری، خلفای هفت امامی فاطمیون مصر توانستند بر اغالبه پیروز شوند. فاطمیون تا حدود دو قرن بعد، بر تونس حکومت کردند و در این دوران است که محبت اهل بیت(ع) در دل مردم تونس به شدت نفوذ کرد تا جایی که حتی امروزه نیز تونسی‌ها در روز عاشورا عزاداری‌های پرشور دارند. همچنین رجوع به نهج‌البلاغه واستفاده از کلام امیرالمؤمنین(ع) در محاورات روزمره مردم تونس رواج زیادی دارد

شیخ ابراهیم زکی‌زکی، رهبر شیعیان نیجریه در حاشیه شرکت در عزاداری حسینی

حکومت نیجریه، علاوه بر کشتار شیعیان این کشور، چهار تن از فرزندان شیخ زکی‌زکی را نیز به شهادت رساند! علاوه بر این ایشان را مجروح، دستگیر و چندین سال زندانی کرد. با این حال با تلاش‌های مجاهدانه این روحانی نامور در ایام محرم و صفر، مجالس بزرگ و پرشور عزاداری امام حسین(ع) در نیجریه برپا می‌شود. جالب است که شیعیان نیجریایی، حتی مقید به برگزاری راهپیمایی جاماندگان اربعین هم هستند